

Människans vilja att göra sina liv bättre

Vi vet att den som måste fly, flyr, oavsett riskerna. Många av oss har hört flyktingar säga att vi riskerar livet för det kan ändå inte bli värre.

En hel del svenska politiker hävdar att vi måste värna om asylrätten, bland annat Sveriges statsminister. Och det är så sant. Men om Sverige och EU värnade om asylrätten skulle människor som söker skydd inte mötas av stängda gränser, de skulle antingen inte behöva visum till EU eller de skulle ges visum, och flygbolag skulle inte straffas om de transporterar skyddsökande passagerare utan visum.

EU-toppmötet i Bryssel i slutet av juni ledde inte oväntat till att den nya gemensamma asylopolicyn med sina sju delar inte togs. Den ska upp igen på toppmötet i oktober. Regeringschefernas uppdrag var att arbetet ska fortsätta och slutföras. Det mesta sägs man ha varit ense om, vilket skrämmer lika mycket som besluten att arbeta vidare med planerna om att flyktingar och migranter ska vara inlåsta i läger utanför EU. Bland besluten finns också kraftigt ökad gränsbevakning.

Blir det föreslagna gemensamma asylpaketet antaget innebär det andra stora försämringar för människor på flykt.

Österrike är ordförandeland för EU nu och höll möte i Innsbruck med EU:s migrationsministrar i förra veckan. Till mötet hade Österrike föreslagit att alla med avslag på sina asylansökningar ska skickas till slutna läger utanför EU om de inte återvänder till "hemlandet". Observera att inte så få flyktingar har aldrig levt i landet

de ska avvisas till eller tas inte emot av det landet. Österrike menade också att EU helt ska ändra sin asyl- och migrationspolitik och att det på sikt inte ska vara möjligt att söka asyl i EU. Mötet i Innsbruck valde sedan att prioritera stärkta gränskontroller i akt att hindra fler migranter att komma till EU. Frontex kommer att ha en gränspolisstyrka på 10 000 personer, och ges mandat att verka utanför EU. Migranter som räddas på Medelhavet ska inte föras till Europa utan till mottagningsläger i Nordafrika.

Österrikes förslag är grova, liksom flera andra medlemsstaters agerande. Det har vi sett en tid nu. Människor på flykt beskylls för än det ena, än det andra. Även språkbruket har förgrovats, igen talar man om "illegala migranter". Som om en människa någonsin kan vara "illegal". I flera år lärde sig offentligheten att säga och skriva "irreguljära" migranter i stället. Det verkar vara historia nu.

"Landstigningsplattformar" i Nordafrika för räddningsbåtarna

Vad man inte kom överens om på toppmötet i Bryssel var inte oväntat fördelningen av flyktingar mellan medlemsstaterna. Länderna vill antingen inte ta emot en enda flykting, eller menar att alla länder ska ta sin del, eller menar att enda möjligheten är frivillighet. Hur flyktingar och migranter skulle fördelas i olika processer finns i det föreslagna asylpaketets Dublinförordning och Asylprocedursförordning. De andra fem delarna i paketet sägs mest vara en formsak innan de kan tas. Man enades om att öka gränsbevakningen kraftigt, verka för låsta mottagningsläger för flyktingar och migranter i medlemsstater som erbjuder sig och undersöka möjligheterna till sådana

utanför EU, men man enades om att möjligheterna ska undersökas. Lägren föreslås drivas i samarbete med UNHCR, FN:s flyktingorganisation.

Förslag med läger utanför EU är inte nytt. När Storbritannien föreslog det för många år sedan, ledde det till juridiska, praktiska och moraliska frågor. EU har inte gjort någonting för att lösa dem. Då ansåg många att förslaget var orimligt och oetiskt.

Idag har vindarna vänt. När nu Italiens nya regering vägrar ta emot räddningsfartygen på Medelhavet har förslaget kommit om så kallade landstigningsplattformar i Nordafrika. Dessutom ska räddningsfartyg inte få gå in på libyskt farvatten utan överlåta räddning åt libysk kustbevakning, som ska få mer stöd.

I lägren i och utanför EU ska människor vara instängda och sorteras utifrån om de anses ha asylskäl eller vara arbetsmigranter utan asylskäl. Det här är emot internationell lag – länder får inte låsa in asylsökande om de inte har begått brott. Att resa in irreguljärt för att söka asyl är inte kriminellt. De utan asylskäl ska de skickas hem, med asylskäl ska de fördelas mellan andra EU-länder, som erbjuder sig (förhoppningsvis).

Ökat samarbete med länder som Libyen

I EU:s verksamhet det senaste året, eller åren, har varit olika försök att stoppa migrationen genom att få det att verka hopplöst att nå EU och att transitländer och hemländer ska ta tillbaka migranter. Länder som är särskilt aktuella för samarbete är Libyen, Niger, Egypten, Tunisien, Marocko, Algeriet och Mauretanien. Även Albanien och Serbien har föreslagits. Länderna kommer uppmuntras till avtal om att ta emot

människor som har passerat eller vistats en tid i landet. EU-Turkiet-avtalet är modell för transitländerna. Länderna ges finansiellt och materiellt stöd till att försvara sina landgränser (i praktiken avkrävs de kanske något som de egentligen inte vill), att hindra människor att nå kusterna och till stöd till ekonomisk utveckling. Den verksamheten pågår redan och ska öka. Länderna ska också kunna lockas med visumlättnader. EU:s Emergency Trust Fond för Afrika ska användas.

Att stödja ekonomisk utveckling är bra om det sker i avsikt att verkligen stödja en befolkning så de kan bo kvar i hemlandet. Men det kan bli svårt att få hemländerna att ta tillbaka sina migranter, vars hemskickade pengar till anhöriga utgör en betydande del av utvecklingsländernas BNP. Det kan också bli svårt om människorna tillhör oönskade minoritetsgrupper. FN:s flyktingbyrå (UNHCR) och internationella organisation för migration (IOM) ska vara behjälpliga. Men IOM vill bara befatta sig med frivilligt återvändande till hemländerna.

Samarbetet med Niger, som är ett stort transitland, har redan kommit långt. Där arbetar EU med militär och gränsbefolkning för att stoppa resandet. Metoderna för gränsbevakning innefattar rakbladsvassa hinder. För gränsbefolkningen är migrantresandet en viktig försörjningskälla och EU försöker hitta andra jobb. Niger lär redan ha sagt ja till att inrätta läger.

Libyen är ett stort och hänsynslöst transitland med mycket stöd från EU och Italien till sin kustbevakning, till gränsbevakning i söder och till kommuner och milis som håller läger för flyktingar. Det ska öka. I Libyen är våldet mot migranter vida dokumenterat. Migranter placeras i vidriga omständigheter med tvångsarbete,

utpressning, våld, våldtäkter och svält – det är väl känt nu. Hit förs också migranter som libysk kustbevakning har räddat från havet. Ändå ska Libyen ges mer pengar.

Ni är inte välkomna

Signalerna är tydliga – ni är inte välkomna, vi vill inte ha er. De döljs under motiveringen att döden på Medelhavet och smugglarnas exploatering av utsatta människor ska stoppas. I flera år har otaliga stora och små organisationer krävt att EU ordnar med säkra vägar in i EU för dem som vill söka asyl – men det var inte så här man tänkte det.

Det är uppenbart att utsatta 3e-landsmedborgare har ringa värde och att politiken som förs utgår från främlingsfientlighet och högerpopulism. Internationella frivilligorganisationer, flyktingorganisationer, kristna samarbetsorganisationer, politiker, skribenter och enskilda har protesterat efter toppmötet. Resurser till gränskontroller och kamp mot irreguljär migration löser inte sociala och politiska problem. Man kan inte bara ignorera att det finns juridiska, praktiska och moraliska hinder som gör det omöjligt att skicka tillbaka många av dem som kommit irreguljärt till EU, och dem som lever utan uppehållstillstånd här. I stället borde unionen bidra med mer kunskap om varför människor flyr, undersöka ojusta handelsvillkor, misslyckade försök att motverka klimatförändringar, vapenexporten och andra faktorer, skriver kyrkorna i Europa.

Upprepa inte EU-Turkiet-avtalets grekiska läger

EU-Turkiet-överenskommelsen är modell. Ständigt överfulla grekiska flyktingläger. Stora humanitära och sanitära brister. Svår psykisk press, otillräcklig vård, svåra slagsmål, otrygghet för både flyktingar och personal och till det ett avtal fattat över huvudet på lokalbefolkningen som förgäves ber om att slippa lägren. Och dessa läger är generellt ändå öppna. Men människorna på flykt får inte lämna öarna.

Erfarenheterna visar att det kommer alltid saknas tillräckligt med pengar – och vilja – att hålla de planerade lägren i skick. I Sverige rapporterar inte media längre om de grekiska öarna, men för bara någon vecka sedan kritiserade FN:s högsta kommissionär för flyktingar och Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter Moria på Lesbos (det är det största). De juridiska processerna måste skyndas på och människorna flyttas över till fastlandet snabbt.

Ligger EU:s läger i EU kan de i alla fall synas av civilsamhällets organisationer, som kan vittna om missförhållanden, protestera, skapa opinion och kalla på frivilligorganisationers och lokalbefolkningens hjälp. Läger utanför EU i länder med skör eller ingen demokrati riskerar att bli ännu mycket värre. Exemplet Libyen pekar på det.

Redan nu läger i Niger

Sedan i höstas har UNHCR plockat ut människor med asylskäl ur libyska läger och placerat dem i Niger i väntan på att EU ska ta emot dem. Där väntar de. Segheten

från EU-ländernas överenskommelse 2015-17 om omfördelning av flyktinggrupper från Grekland och Italien upprepar sig – och kommer att upprepa sig.

Om transitlandet Algeriet har Associated Press rapporterat om migranter och flyktingar från Afrika, som lämnas utan vatten och mat i öknen mellan Niger och Algeriet. Under gevärshot tvingas de vandra i bländande sol och 40 graders hetta. De senaste fjorton månaderna uppskattas Algeriet ha lämnat mer än 13 000 afrikanska flyktingar och migranter så här. En del har varit gravida kvinnor och barn.

Västvärlden vill sprida värden som medmänsklighet, människors rättigheter, yttrandefrihet, humanitet, demokrati och så vidare, och vi vet att detta gynnar tillväxt och utveckling. Alternativet är stagnation. Det blir som forna tiders slaveri och livegenskap när människor straffas för att de vill göra sina liv en aning bättre oavsett om skälen sedan går under rubriken asylskäl eller ekonomi. Vi måste se på migration med andra ögon än vad som görs i dag.

Ingen ska känna sig säker

Det föreslagna asylpaketet kommer inte att glömmas bort och toppmötet i slutet av juni gav uppdraget att arbetet med ett gemensamt asylåtagande för EU:s medlemsstater ska slutföras. Hela paketet innehåller så mycket mer än fördelning av människor på flykt och bör lyftas fram mycket mer i media. Det borde vara debatter med politiker och insatta jurister. Försämringarna för dem som försöker söka asyl i EU blir omfattande även om det också finns en del förbättringar – framför allt om att familjer ska hållas samman när flyktingar fördelas och att ensamkommande

minderåriga ges fler rättigheter. Men försämringarna överväger. Nästan bara asylrättsliga frivilligorganisationer har förmedlat och diskuterat innehållet.

För en rad förseelser kommer asylsökande straffas med att deras ansökan avskrivs, de förs över till ett ofördelaktigt snabbspår och/eller de fängslas. De kan straffas om de på eget bevåg reser till ett annat EU-land – vilket ofta görs för att familjer ska återförenas när EU:s regler om familjeåterförening inte fungerar. Sådan sekundär rörlighet kommer också straffas med att man förlorar allt socialt och ekonomiskt stöd. Den som söker asyl kan även straffas om hon eller han inte anses tillräckligt behjälplig i att lämna uppgifter om sitt ärende, fastställa sin identitet eller inställa sig till ett möte. Att missa detta kan bero på trauma, svårigheter att förstå situationen och/eller missuppfattning.

Bara tillfälliga uppehållstillstånd kommer ges. De kan upphöra om ”hemlandet” bedöms ha blivit säkrare. Innebörden är att den som har fått uppehållstillstånd aldrig kan känna sig säker på att få stanna i framtiden.

Det kan också bli så att den som har konverterat eller kommit ut som hbtq-person efter ankomsten till EU inte får använda det som skyddsskäl trots att konvertering och homosexualitet kan vara livsfarligt i hemlandet.

Förslaget på förändring av den nuvarande Dublinförordningen innebär bland annat första ankommande lands ansvar för en asylsökande förlängs från i dag 18 månader till fem eller tio år. För en människa som har flytt och som fått avslag på sin asylansökan har 18-månadersgränsen inneburit ett hopp om en möjlighet att ett

annat EU-land kan se annorlunda på ens asylskäl. Också 18 månader är en mycket lång tid för den som är utan stöd, fem år är en oändlighet.

Det finns mycket mer. Kanske allra värst är att den som vill söka asyl inom EU och har tagit sig in i ett första EU-land, som oftast är Italien eller Grekland, ska allra först kontrolleras om hon/han *har rätt* att få sin asylansökan bedömd inom EU. Om hemlandet anses säkert (en lista över säkra hemländer ska göras av EU:s nya asylmyndighet), och/eller om den sökande på sin väg till EU har passerat och vistats i ett transitland, som anses säkert, så bedöms personen inte ha rätt att söka asyl i EU. Att inte ha passerat eller vistats i ett transitland är i stort sett omöjligt. Så bakom förslaget ligger, förstår man, förmodligen tanken att i slutändan ska det inte bli några asylsökande i EU. Anses hemlandet eller transitlandet säkert ska personen skickas tillbaka dit.

De som lyckas ta sig förbi nålsögat ska fördelas mellan EU:s medlemsstater.

Processen ska ske i första landet som asylsökande kommer till. Det är det som sker på de grekiska öarna nu. Processen tar mycket lång tid. Hade systemet funnits under den stora flyktinginvandringen 2015 skulle lilla Grekland med alla sina problem ha tvingats hysa och processa en miljon flyktingärenden, och försöka skicka tillbaka de flesta. EU hade visserligen stöttat med pengar och personal, men Grekland hade haft ansvaret. Det är bland annat det här som Italien protesterar mot nu, om än i främlingsfientlig och populistisk tappning.

Sex av sju delar i paketet blir förordningar, vilket betyder att alla länder ska göra på samma sätt – hur nu det kan bli möjligt – och att till exempel ha samma uppfattning

om ursprungsländernas säkerhet och medborgarnas behov av skydd. Undantaget är mottagandet, som får variera länderna emellan men måste följa miniminormer.

Varför så tyst om paketets många försämringar och vad händer om ett år

Det föreslagna gemensamma asylpaketet för EU kommer boxas vidare och när det antas vet vi inte. Sverige har varit emot några detaljer som att kunna ge permanent uppehållstillstånd. Men det är hög tid att få veta mer utförligt vad svenska politiker anser i de olika delarna och hur regeringen har agerat i EU-rådet. Vilka åsikter driver Sverige i rådet? Hur har Sveriges EU-parlamentariker röstat? Har regeringen stött de svenska förbättrade förslagen i parlamentet?

Om ett år upphör den hårt kritiserade tillfälliga asyllagen. Lagen har klandrats för att ge ett minimum av rättigheter för den som får uppehållstillstånd, för att skapa stor otrygghet, för att tiotusentals barn tvingas leva utan pappa eller mamma, föräldrar tvingas leva utan sina barn, och för att möjligheten att ge uppehållstillstånd av humanitära skäl inte finns. Vad händer efter juli 2019 när lagen upphör? Från regeringen har sagts att vi inte kommer att återgå till vad som gällde tidigare. Många har trott att EU:s kommande gemensamma asylpaket skulle ha gått igenom till dess. Men så blir det knappast, och vad får vi då i stället?

Etikkommissionen i Sverige – nätverk för mänskliga rättigheter i asylprocessen

Anita D' Orazio, Ann Mari Engel, Annette Rosengren

2018-07-15